

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
43.-44. Seri/Yıl 2003

VERGİLEME VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Doç. Dr. Şahin AKKAYA
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü

ABSTRACT

The globalization process, which has been accelerated in the 1990's, is decisively transforming the world economy. This process is having a profound impact on a wide-range of policies in the public sector. Of course, greater interdependency between countries will have important implications for tax policies and tax systems. Especially the high degree of capital mobility has created intense tax competition between countries for foreign direct investments. Of course, in a world of liberalized capital movements, for most developing countries, attracting foreign direct investment is usually the primary motivation for granting tax incentives like tax holiday, investment tax credit, investment tax deduction, tariff and value-added tax exemptions. However, if nontax related considerations impede foreign direct investments, it is not possible to raise a country's social welfare by resorting to generous tax incentives.

ÖZET

Dünya ekonomilerinin giderek birbirleriyle daha da bütünleştiği bir ortamda, ülkelerin uyguladığı vergiler ve dolayısıyla vergi politikaları, üretim faktörlerinin hangi ülkelerde, hangi mal ve hizmetlerin üretimlerinde kullanılacağına ilişkin kararları giderek daha fazla etkilemektedir. Vergi farklılıklarına portföy sermayesi yatırımlarına göre daha az duyarlı olan, vergi dışı faktörlerin daha fazla önem taşıdığı doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bu yatırımları çekebilen ülkelerin refahını artırıcı etki yaratmaktadır.

Kalkınma çabası içinde olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran, sermayenin emek faktörüne göre nispi kıtlığının daha yüksek olduğu gerçeği, özellikle bu ülkeleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını cezbedecek politikalar uygulamaya yöneltmektedir. Bu çerçevede vergi tatili, yatırım indirimi, yatırım kredisi, gümrük vergisi ve katma değer vergisi istisnası gibi özendirici vergi ayrıcalıkları doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla izlenen vergi politikasının önemli araçlarını oluşturmaktadır. Ancak, vergi dışı faktörler yatırımları caydırıcı etki yaratıyorsa, efektif vergi oranlarını önemli ölçüde düşüren vergi teşvik sistemi bile yatırımları, dolayısıyla ülke refahını artıramayacaktır.

GİRİŞ

Özellikle gelir ve kurumlar vergisi gibi geliri vergilendirmeyi hedefleyen vergiler, dışa kapalı bir ekonomide bile, temel üretim faktörleri olan emek ve sermayenin ekonomideki değişik mal ve hizmet üretimlerine tahsisi üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Dünya ekonomilerinin giderek birbirleriyle daha da bütünleştiği bir ortamda, ülkelerin uyguladığı vergilerin ve dolayısıyla vergi politikalarının sözkonusu üretim faktörlerinin hangi ülkelerde, hangi mal ve hizmetlerin üretimlerinde kullanılacağını etkilememesi düşünülemez.

Diğer taraftan, küreselleşme sürecinin hızlanması sermayenin ve özellikle portföy sermayesinin ülkeler arasındaki akışkanlığını önemli ölçüde artırmıştır. Ülkeler arasındaki getiri farklılıklarına, dolayısıyla vergi farklılıklarına son derece duyarlı olan portföy sermayesi yatırımlarının, bu yatırımları çeken ülkelerin refahı üzerinde etkisi olmakla birlikte, vergi farklılıklarına portföy sermayesi yatırımlarına göre daha az duyarlı olan, vergi dışı faktörlerin daha fazla önem taşıdığı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, bu yatırımları çekebilen ülkelerin refahını artırıcı etki yaratacağı kesindir.

Kalkınma çabası içinde olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran, sermayenin emek faktörüne göre nispi kıtlığının daha yüksek olduğu gerçeği, özellikle bu ülkeleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını cezbedecek politikalar uygulamaya yöneltmektedir. Bu politikaların en önemlilerinden biri de vergi politikasıdır. Bundan dolayı bu çalışmada vergilerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. İki bölümden oluşan makalenin ilk bölümünde genel olarak geliri vergilendirmeyi hedefleyen vergilerin, gerek uluslararası kaynak tahsisi açısından, gerekse tekil ülkelerdeki etkin kaynak tahsisi açısından sermaye faktörüne, dolayısıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. İkinci bölümde ise kıt olan sermayeyi kendilerine çekebilmek amacıyla çeşitli önlemler alan gelişmekte olan ülkelere sıklıkla kullanılan çeşitli vergi teşvik araçlarının amaçları ve etkinlikleri bakımından karşılaştırmalı olarak analizi yapılmaktadır. Çalışmanın sonunda ise bulgularımız ve değerlendirmelerimiz yer almaktadır.

1- Vergilerin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi

1990'lı yıllarda küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. 1989-1994 yılları arasında dünyada bu yatırım akımlarının ulaştığı düzey yıllık ortalama olarak 200 milyar dolar civarında iken, 2000 yılında 1,27 trilyon dolara ulaşması artışın büyüklüğünü göstermektedir. Bu yatırımların 1 trilyon dolarlık kısmı gelişmiş ülkelere yönelmiştir. Gelişmekte olan ülkeler içinde ise sadece Çin'in bu yılda 40,7 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermayeyi çekebildiği görülmektedir (UNCTAD:2001). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının özellikle gelişmekte olan ülkeler için taşıdığı değer, bu ülkelerin bu tür yatırımları çekebilmek amacıyla diğer ülkelerle giriştiği rekabetin ne denli önemli olduğunu da göstermektedir. Vergi dışı faktörleri gözardı ettiğimizde, sermaye vergi sonrası getiri oranının yüksek olduğu ülkelere yatırılacağı için, vergilerin bu tür yatırımların gelişmekte olan ülkelere yöneltilmesini etkilediği tartışılmayacak bir gerçektir. Bu nedenle burada önce vergilerin kaynak tahsisi ve dolayısıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi üzerinde durulacaktır.

1.1.Vergiler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Uluslararası etkinlik hedefi açısından vergi tarafsızlığının sağlanması her iki vergileme prensibi açısından gerçekleştirilebilir. Eğer bütün ülkeler kaynak prensibine göre vergilendirme yapıyorsa, tasarruflar bakımından tarafsızlık, yani sermaye ithal tarafsızlığı sağlanacaktır. Ancak, ülkelerin uyguladıkları vergi oranlarının farklılığı yatırımların dağılımında sapmaya neden olacaktır. Bu nedenle, vergi tarafsızlığının yatırımlar açısından da sağlanabilmesi (sermaye ihraç tarafsızlığı) bütün ülkelerin aynı şekilde tanımlanmış vergi matrahına aynı vergi oranlarını uygulamalarını gerektirir (Head:1997, s.85).

Sadece yerleşim yeri ilkesine göre gelirin vergilendirilmesi halinde sermaye en etkin olarak kullanıldığı yerlere göç edecektir. Bu nedenle yerleşim yeri ilkesinde sermayenin kullanımında etkinliğin sağlanabilmesi için vergi matrahının ve vergi oranlarının uniform olması ihtiyacı yoktur (Kay:1990, s.53). Ancak, farklı oranlarda uygulanan gelir vergisinde yerleşim yeri ilkesi benimsenmişse, sermaye ithal tarafsızlığı sağlanamamaktadır. Eğer bütün ülkeler yukarıdaki iki ilkeden birini seçmişler ise ve bütün ülkeler aynı vergi oranını uyguluyorlarsa, teorik olarak sermaye ihraç tarafsızlığı ve sermaye ithal tarafsızlığı birden sağlanabilmektedir (Asher ve Rajan: 2001, s.5).

Kaynak ülke ya da yerleşim yeri ilkesinden birinin bütün ülkeler tarafından benimsenmesi ve vergi matrahlarıyla oranlarının harmonizasyonunun gerçekleştirilebilmesi ülkelerin çıkarlarının farklılıkları nedeniyle mümkün değildir. Birçok ülke hem kaynak ilkesine, hem de yerleşim yeri ilkesine göre geliri vergilendirdiği için, böyle bir durumda yatırımlar açısından vergi tarafsızlığının sağlanabilmesi, yerleşim yerine göre vergilendirme yapan ülkenin, kaynak ülkenin aldığı vergiyi, yerleşim yeri ilkesine göre, hem yurt içinde hem de yurt dışında elde edilen gelirin toplamı üzerinden hesaplanan vergi miktarından tam olarak indirilebilmesine izin vermesini zorunlu kılmaktadır. Ancak, sermaye ihraç eden ülkelerin yabancı ülkelerde ödenen vergilerin tam mahsubuna izin vermeleri halinde, kaynak ilkesine göre de geliri vergilendiren ülkelerin uyguladığı kurumlar vergisi gibi geliri vergilendiren bir vergi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde belki de hiç olumsuz etki yaratmadan, sermaye ihraç eden ülkelerin hazinelerine bir yük yıkabilmektedir. Bu nedenle, sermaye ihraç eden ve geliri yerleşim yeri ilkesine göre vergilendiren ülkeler açısından ülke refahını maksimize eden uygulama, kaynak ülke tarafından alınan vergilerin, yerleşim yeri ilkesine göre hesaplanan vergi matrahından indirilmesi olacaktır. Bu durumda ülke içindeki yatırımların brüt getiri oranı ile yabancı yatırımların net getirisinin eşitlenmesi sözkonusu olacaktır (Head:1997, s.85 ve 88).

Ancak ülkelerin uluslararası etkinlik hedefi açısından vergi tarafsızlığının sağlanmasını değil, esasen kendi refahlarını maksimize etmek amacına yönelik politikalar izledikleri gerçeğini unutmamak gerekir. Zaten ülkeler tek başlarına yatırımların dağılımında vergi tarafsızlığını sağlamaya çalışsalar bile, bunu başarabilmeleri mümkün değildir. Böyle bir durumda, sermaye ithal eden ülkeler özellikle daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilme amacına yönelik

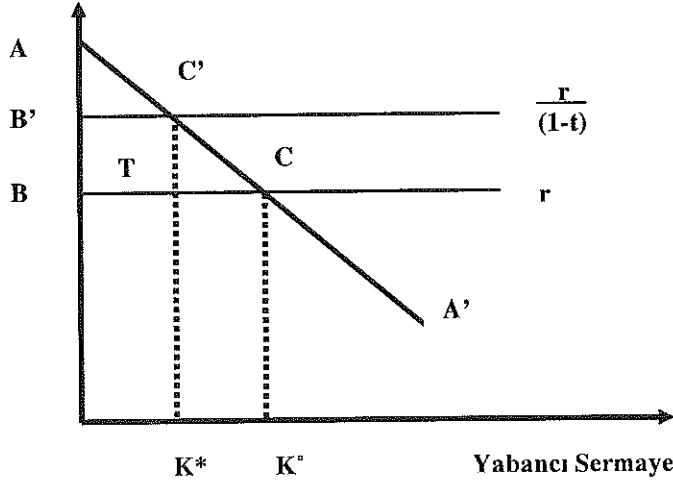
vergi politikaları izlemektedirler. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek amacıyla yönelik vergi rekabetinin bir bütün olarak dünyanın refahını nasıl etkileyeceği sorusu da bu konuya ilişkin bir başka sorunu oluşturmaktadır.

Vergi rekabetinin zararlı olduğu konusunda kesin bir yargıya varılmaması gerektiği, bu rekabetin dünya refahını artırıcı¹ etkisinin olabileceği öne sürülebildiği gibi (Bkz. Roin:2001, ss.5-13), tersi de iddia edilebilir. Örneğin J.Slemrod vergi rekabetinin zararlı olduğunu ve bu nedenle ülkelerin özellikle kurumlar vergisi alanında vergi harmonizasyonuna gitmeleri gerektiğini, eğer ülkeler doğrudan yatırımları çekmek istiyorlarsa, bunu kanuni vergi oranlarını indirerek değil, yatırım indirimi gibi uygulamalar ile yapmalarına izin verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Bkz.Slemrod:1995, ss.485-486). Görüldüğü gibi, vergi rekabetinin zararlı olduğunu öne süren bir yazar bile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek amacıyla yönelik vergi teşvik araçlarının uygulanabileceğini belirtmektedir.

Sermaye ithal eden ülkelerin kendi refahlarını artırmaya yönelik vergi politikası izlediğini kabul ettiğimizde, izlenmesi gereken politikanın ne olabileceğini çeşitli durumları gözönüne alarak değerlendirebiliriz. Sermayenin yabancı ülkeler tarafından vergilendirilmediği ve yabancı yatırımcıların elde edeceği getirinin bağlayıcı bir anlaşma ile önceden belirlenebildiği varsayımı altında, yatırımcıların fırsat maliyeti sabit ise, sermaye ithal eden ülkenin sermayenin gelirini vergilendirmesinin etkisini aşağıdaki şekil ile gösterebiliriz (Gersovitz:1987, ss.617-618).

¹ Sermaye ihraç eden ve geliri yerleşim yeri ilkesine göre vergilendiren ülkeler açısından ülke refahını maksimize eden uygulama, kaynak ülke tarafından alınan vergilerin, yerleşim yeri ilkesine göre hesaplanan vergi matrahından indirilmesi olmakla birlikte; sermaye ihracatçısı olan ülkelerin çokuluslu şirketlerin karlarını vergilendirirken, yabancı ülkelerde elde edilen gelirler üzerinden ödenen verginin vergi matrahından indirilmesine izin verilmemesi, bazı varsayımlar altında, dünya refahını artırıcı etki yaratabilecektir. Örneğin, bir ülkenin sermaye ihracatçısı, diğer ülkenin sermaye ithalatacısı olduğu, her ülkenin kendi milli gelirini maksimize etmek amacıyla sermaye geliri üzerindeki vergi oranını belirlediği, mal ve faktör piyasalarındaki rekabetin tam olduğu, sermayenin akışkan olduğu, her ülkedeki üretim fonksiyonlarında ölçeğe göre azalan verim şartlarının geçerli olduğu gibi temel varsayımlara göre oluşturulmuş iki ülkeli modelden, yabancı ülkelerde ödenen verginin vergi matrahından indirilmesine izin verilmemesinin, bu verginin vergi matrahından tam olarak indirilmesine izin verildiği duruma göre, ülkeler arasındaki sermaye hareketlerini, dolayısıyla dünya gelirini daha fazla artıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler arasında girilen vergi rekabeti nedeniyle uluslararası sermaye akımlarının üzerindeki vergilerin azaltılmasının bu sonucu yaratacağı ileri sürülmektedir (Oakland ve Xu:1996).

Sermayenin marjinal ürünü

Şekil 1: Yabancı Sermaye ve Kârın Vergilendirilmesi

Ülke içinden kaynaklanan sermayenin kullanılmadığı bir endüstri için çizilen bu şekilde, ülke içi emek miktarı sabit kabul edilmektedir ve yabancı sermaye ile birlikte belirli bir sabit fiyattan satılan tek bir ürünün üretilmesinde kullanılmaktadır. Sermayenin yurt dışındaki sabit getirisi r 'dir ve AA' eğrisi de sermayenin marjinal ürün eğrisini göstermektedir. Böyle bir durumda, kârın vergilendirilmesi yatırımcılar bakımından elde edilmesi gereken getiriyi $r/(1-t)$ 'ye yükseltmekte, ülkeye gelen yabancı sermaye miktarı K^* 'dan, K' 'ye inmekte, milli gelir (ABC)'den, ($AB'C'+B'BTC'$)'ye düşmekte, $C'TC$ alanı ise ülkenin katlandığı net refah kaybını göstermektedir. Bu varsayımlara göre, vergi geliri elde edilmesi gerekiyorsa, emeğin arz esnekliği sermayenin arz esnekliğinden düşük olduğu için, sermayenin değil, emeğin vergilendirilmesi ülke refahını yükseltici etki yaratmaktadır.

Ancak, burada dünya sermayesinin getirisini etkileyemeyen sermaye ithal eden ülkelerin hangi vergileme ilkesine göre geliri vergilendirdiği büyük önem taşımaktadır. Uyguladığı politikalarla dünya faiz haddini etkileyebilen büyük ülkelerin yanı sıra, etkileyemeyen birçok küçük ülkenin olduğu bir durumda, çokuluslu şirketlerin ölçeğe göre sabit getiri koşullarında üretim yaptığı, hem kendi ülkesinde, hem de yabancı ülkede aynı tüketim malını ürettiği, ülke içindeki rantların dolaylı bir şekilde sermaye vergisiyle vergilendirilmediği, sermaye hareketlerinin sınırlandırılmadığı bir durumda, herhangi bir küçük ülke sermaye gelirini kaynak ilkesine göre vergilendiriyorsa, vergi rekabetine bağlı olarak ülke refahını maksimize eden vergi oranı sıfır olacaktır. Eğer

yurtdışında ödenen vergilerin, vergi matrahından indirilmesine izin veriliyorsa, bu durumda küçük ülke için vergi rekabeti altında optimal olan kurumlar vergisi oranının muhakkak sıfırdan büyük bir oran olduğu görülmektedir. Bunun nedeni vergi ihraç etkisi ya da negatif fiskal dışsallık olmaktadır. Yine, yabancı ülkelerde ödenen verginin, ülke içinde hesaplanan vergi miktarından indirilmesine izin verildiği, ancak bunun kısıtlı olduğu, yani yurt dışında elde edilen gelir ülke içinde elde edilmiş olsaydı ne kadar vergi alınacak idiyse o kadarlık indirimine izin veriliyorsa, bu durumda da vergi rekabeti vergi oranını sıfıra indirmeyecek, sıfırdan büyük olacaktır. Burada da vergi ihraç etkisi önem taşımaktadır. Buradan da vergi rekabetine girişen ülkelerden, vergi mahsubuna izin veren ülkedeki kurumlar vergisi oranının, indirimine izin veren ülkedeki vergi oranından daha yüksek olacağı sonucuna ulaşılmaktadır (Fuest ve Huber: 2002).

Diğer taraftan, çokuluslu firmalar bakımından meseleye bakıldığında kısaca şöyle bir değerlendirme yapılabilir. Sermaye ihracatçısı ülkelerdeki firmaların önünde ülke içinde yatırım yapmak, diğer ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapmak ve dünya piyasasından tahvil almak gibi üç yatırım fırsatının olduğu; ülke içi yatırımda ve yabancı doğrudan sermaye yatırımlarında üretim fonksiyonunun konkav ve bu şirketlerin dünya piyasalarındaki tahvillerin getiri haddini etkileyemeyecek kadar küçük olduğu varsayımları altında, uygulanan vergileme ilkelerini de gözönüne alarak, firmalar vergiden sonraki getiri hadlerini eşitleyinceye kadar bu üç yatırım fırsatını da değerlendirecektir (Devereux ve Freeman:1998,s.88). Buradan da görüldüğü gibi, yabancı yatırımcıların önündeki yatırım seçeneklerinin çeşitliliği, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen gelişmekte olan ülkelerin vergi politikalarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Sermaye ihracatçısı ülkelerin sermayenin gelirini vergilemediği varsayımı gerçekçi değildir. Doğal olarak, bu durumda sermaye ihracatçısı olan ülkelerin çokuluslu şirketlerin karlarını hangi vergileme ilkesine göre vergilendirdikleri de büyük önem taşımaktadır. Eğer kaynak ilkesine göre vergilendirme söz konusu ise çifte vergilendirme sorunu yaşanmayacaktır. Buna karşın, yerleşim yeri ilkesine göre gelirin vergilendirilmesi halinde ise, çifte vergilendirme sorunu ile ilgili çeşitli uygulamaların ele alınması gerekmektedir. Eğer sermaye ihracatçısı olan ülke yabancı ülkelerde ödenen vergilerin gider olarak indirilmesine izin veriyorsa, bu durumda optimal olan sermaye ithalatçısı olan ülkenin yabancı firmayı vergilendirmemesidir. Öte yandan, sermaye ihracatçısı olan ülke dış ülkelerde ödenen verginin ülke içinde hesaplanan vergi tutarına kadar olan kısmının mahsup edilmesine izin veriyorsa, bu durumda da ithalatçı olan ülke için optimal olan, yabancı firmaları, ihracatçı ülkenin kurumlar vergisi oranına eşit oranda ($T=t$)² vergilendirmektir. Ayrıca, gelişmekte olan ülke yabancı firmayı ihracatçı ülkenin kurumlar vergisi oranına eşit oranda vergilendirip, $s=T/1-T$ oranında sübvansiyon verirse, bu sermayenin fırsat maliyetini r 'den $(1-T)r$ 'ye düşürür, yani sermayenin yurtdışındaki vergiden sonraki yeni marjinal ürün değeri bu şekilde gerçekleşir. Ancak bu sonuç sermaye ihracatçısı olan ülkenin verilen sübvansiyonu

² T sermaye ihracatçısı ülkenin, t de sermaye ithalatçısı ülkenin vergi oranıdır.

gözönüne almadan vergi mahsubu uyguladığı varsayımına dayanmaktadır. Tabii böyle bir sübvansiyon uygulamasına izin verilmesi küresel kaynak tahsisini saptıracaktır (Gersovitz:1987,ss.619-621).

Vergi dışı faktörleri dışarda tutup kısıtlayıcı varsayımlarla değerlendirdiğimizde, doğrudan yabancı sermaye yatırımcılarının kârlarının vergilendirilmesi bakımından sermaye ithalatçısı ülkelerin çok fazla seçeneğinin olmadığı görülmektedir. Bu nedenlerle, gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından cazibe merkezi olmaları bakımından diğer politikalar yanında, vergi politikası önemli bir işlev görebilecektir. Diğer ülkelerle girişilecek vergi rekabetinde, genel olarak düşük vergi oranları ya da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına tanınacak vergi ayrıcalıklarının kullanımının birbirinin alternatifi olduğu söylenebilir. Doğal olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılabilmesi bakımından, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergilere duyarlılığı kadar, sözü edilen alternatiflerden hangisinin seçileceği, özendirici vergi ayrıcalıklarının tercih edilmesi halinde de en uygun teşvik araçlarının seçimi ve neyin teşvik edileceğinin çok iyi bir şekilde belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Vergiye Duyarlılığı

Esasen yabancı yatırımlara ilişkin vergi rekabeti konusunda vergi sistemlerinin iki yönü üzerinde durulmaktadır. Bunların ilki vergi teşvikleri, ikincisi ise yasal kurumlar vergisi oranlarıdır. Bazı ülkeler yabancı yatırımcıları çekmek amacıyla indirilmiş vergi oranları, vergi kredileri, vergi tatilleri ve hızlandırılmış amortisman gibi vergi teşviklerini belirli tür yatırımlar için tercih edilebilir vergi rejimleri sunmak amacıyla uygulayabildikleri gibi, bazı ülkeler de yasal vergi oranlarını düşük tutarak yabancı yatırımları çekmeye çalışmaktadır. Burada önemli olan soru yabancı sermaye yatırımlarının vergi farklılıklarına ne kadar duyarlı oldukları sorusudur: Bu konu ile ilgili belirli olan husus, hızlanan küreselleşme sürecinde ülkeler arasındaki vergi dışı engellerin ortadan kaldırılması ile vergi farklılıklarının daha büyük önem taşıyacağıdır (Owens:1993).

Yatırımcılar yatırımlarını yapmadan önce birçok faktörü gözönüne alıp kararlarını verirler. Bu nedenle, yatırım kararlarında vergi dışı faktörler önem taşıyorsa ve sırf bu nedenlerle yatırıma girişilmemesi kararı veriliyorsa, yani vergi dışı faktörler yatırımları caydırıcı etki yaratıyorsa, vergi teşviklerinin verilmesi yatırımları artıramayacaktır. Örneğin büyük bütçe açıkları mevcut vergi oranlarının sürdürülebileceği konusunda kuşku yaratıyor ve yüksek enflasyon oranları gelecekteki makroekonomik gelişmeler konusunda belirsizlik yaratıyorsa, yatırımlar olumsuz etkilenecektir. Yine, emek maliyetlerini uluslararası rekabetçi düzeyinin üzerine çıkaran etkenler ile iletişim ve taşımacılık altyapısının yetersiz olması iş yapmanın maliyetlerini artırıyorsa, vergi teşvik politikası yatırımları artıramayabilecektir (Zee ve diğerleri:2002, s.5).

Gerek genel olarak düşük vergi oranlarıyla, gerekse özendirici vergi ayrıcalıklarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının çekilebilmesi açısından, bu tür yatırımların vergiye karşı duyarlılığı ülkelerin vergi politikalarının şekillendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının nerede ve ne miktarda yapılacağına ilişkin kararların vergisel muameleye duyarlılığı konusunda yapılan çalışmalarda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergi muamelelerine ilişkin tepkisi konusunda -0,6 civarındaki vergi esnekliği değerlerinin bulunması, yüksek vergi oranlarının yabancı yatırım miktarını önemli ölçüde azaltma pahasına vergi hasılatı yaratabileceği sonucunu ortaya koymaktadır. Söz konusu esnekliğin büyüklüğü, ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek amacıyla vergi rekabetine girmesini hızlandırabilir. Aynı şekilde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergiye duyarlılığının yüksekliğinin tekil ülkelerdeki iç vergi politikalarının oluşturulması açısından da sonuçları olacaktır. Bir kere, sermaye ithalatçısı ülkeler, yani yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen ülkeler, yabancı yatırımlardan elde edilen kârlara uygulanan indirilmiş kurumlar vergisi oranlarını, yerli yatırımcıların kârlarına da uygulamaya başlayabilecektir. İkinci olarak, kendi ülkelerindeki yüksek vergi oranları nedeniyle, çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini vergi yükünün daha düşük ülkelere kaydırabilme olanaklarına bağlı olarak, sermaye ihracatçısı ülkelerin vergi politikası da etkilenecek, onların da çok yüksek vergi oranlarını azaltmaları gereği ortaya çıkabilecektir. Üçüncü olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin araştırmaların sonuçları yerli yatırımcıların vergilere tepkisi konusunda da sınırlı olsa da kullanılacak bilgiler sunabilecektir (bkz.Hines:1999).

Diğer taraftan, sadece doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının nerede ve ne miktarda yapılacağına ilişkin kararların vergisel muameleye duyarlılığına ilişkin olmamakla birlikte, bu konuya da değişkenler arasında yer veren bir çalışmada da çok farklı bir sonuca ulaşılmadığını söyleyebiliriz. Eklektik teoriye göre doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen ülkelerin politikalarının ve kurumlarının önemli rol oynadığı, ülkeye ve konumuna ilişkin olan yüksek gümrük vergisi oranları, iletişim ve taşımacılık alt yapısı, ülke parasının sermaye ihracatçısı ülkenin parasına göre değeri, diğer ülkelere göre kurumlar vergisi ya da diğer vergilerin oranları, ülkenin kanunlarının açıklığı, kanunların uygulanmasındaki dürüstlük, bürokrasinin etkinliği, yozlaşmanın olmaması gibi faktörlerin önemi gözönüne alınarak yapılan bir çalışmanın sonuçları da bu açıdan önem taşımaktadır. Sözü edilen çalışmada, geliştirmekte olan ülkelerde uygulanan politikaların doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkileri; veri bulunabilen 49 ülkenin 1970-1995 yılları arasındaki mevcut verileri kullanılarak, hem ülkelerarası farklılıkları ele almaya olanak tanıyan, hem de yıllar itibarıyla oluşan değişiklikleri gözönüne alabilecek şekilde- kesit analizi ve zaman serileri analizi yolu ile- incelenmiştir. Bu çalışmada yapılan çok değişkenli regresyon analizinde kurumlar vergisi oranları, ülkelerin sermaye akımları açısından açıklık derecesi, gümrük vergisi oranları, millileştirme riski ve bürokratik etkinlik gibi değişkenler ele alınarak sonuca ulaşılmıştır. Konumuzla ilgili olarak ulaşılan birinci önemli sonuç, kurumlar vergisi oranları ile doğrudan yabancı sermaye akımları arasında belirgin bir şekilde negatif ve

doğrusal bir ilişki olduğudur. Yine, kurumlar vergisi oranının %1 artırılmasının doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gayrisafi yurtiçi hasılaya(GSYH) oranları üzerinde -0.025 ile -0,05 arasında değişen bir etki yarattığı ulaşılan bir başka sonuçtur (bkz.Gastanaga ve diğerleri :1998).³

2- Vergi Teşvik Önlemleri: Amaçlar, Araçlar ve Değerlendirme

Özendirici vergi ayrıcalıkları ülke refahını artırma amacıyla, esasen yatırımları, gelişmekte olan ülkelerde de özellikle üretken yabancı sermaye yatırımlarını artırmayı hedefler. Temelde yatırımları artırmayı amaçlayan vergi teşvikleri bilinçli olarak kaynakların tahsisi üzerinde etki yaratmayı hedefler. Bu nedenle bu bölümde öncelikle bu konu kısaca incelenecek; ardından, vergi ayrıcalıklarının net kârlılığı artırıcı işlevinin dışında başka bir işlevinin olup olmadığı konusuna değinilerek vergi teşvik araçları; amaçları, türleri ve etkinlikleri itibarıyla incelenecektir.

2.1. Vergi Teşvikleri ve Kaynak Tahsisi

Bilindiği gibi, vergi teşvikleri özelliği gereği yatırım projelerinde teşvik edilenler lehine bir sapmaya neden olabilecektir. Eğer vergi teşvikleri ya da diğer politika araçları; dışsalıklar, eksik bilgi, bireylerin ve firmaların çok kısa vadeli ufka sahip olmalarından kaynaklanan piyasa başarısızlıkları ile bölgesel kalkınma amacı da dahil olmak üzere iktisadi koşullarda meydana gelen değişikliklere uyum sağlama ihtiyacı ve yatırımların zamanlamasını etkilemek gibi makroekonomik düşüncelerle kullanılması halinde kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması yönünde bir etki yaratılacaktır (bkz.Owens:1993).

Bu çerçevede, ekonominin geneli açısından olumlu dışsalıklar yaratan bazı yatırım türlerinin tamamen piyasa güçlerinin etkisine bırakılması halinde, bu tür yatırım harcamaları optimal düzeyin altında kalacağı için, vergi teşvikleri ile bu tür yatırımların teşviki-sosyal faydayı artıracaktır. Bu türden yatırımlar dendiğinde de; ülkenin gelişmiş bölgelerindeki kalabalıklığı ve/veya kirliliği azaltacak, geri kalmış bölgelerde kamu malı özelliğine sahip olduğu düşüncesiyle gelir dağılımındaki farklılıkları azaltacak yatırımlar, ülkenin genel olarak teknolojik düzeyini yükseltebilecek şekilde ileri teknolojilerin kullanımını gerektiren yatırımlar,izlenen politikalar gereğince önemli görülen alanlardaki araştırma ve geliştirme faaliyetlerini içeren yatırım projeleri, önemli

³ Çalışmada ithalat vergilerine ilişkin olarak ulaşılan sonuçlar da yer almaktadır.Ülkelerin ithalat vergilerinden elde ettiği gelirler ve ithalatın değeri ele alınarak ortalama gümrük vergisi oranları hesaplandığı için, değişik mallara uygulanan gümrük vergisi oranlarının farklılığı ele alınmamakla birlikte, kesit analizinde gümrük vergilerinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisinin pozitif olduğu görülmekle birlikte, gümrük vergilerinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranı üzerindeki net etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.Bu sonuç da zamanla tekil ülkelerde dış ticaretin serbestleştirilmesinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları için önemli bir teşvik edici unsur haline geldiği şeklinde yorumlanmaktadır.

dışsal faydalar yaratarak beşeri sermaye türlerinin oluşumuna yolaçma olasılığı yüksek olan projeler akla gelmektedir (Zee ve diğerleri:2002,s.5).

Görüldüğü gibi, bu tür yatırımların vergi ayrıcalıkları ile teşvik edilmesi piyasa aksaklıklarının düzeltilmesi politikasının araçları olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Özendirici Vergi Ayrıcalıkları : Yabancı Yatırımcılara Verilen Bir

İşaret !

Bilindiği gibi yatırımları, ya da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını özendirici vergi ayrıcalıkları dendiğinde, yatırımlardan elde edilen geliri daha düşük(efektif vergi oranıyla) oranda vergilendiren, dolayısıyla vergiden sonraki getiri oranlarını yükseltici etki yaratarak yatırımların artırılmasını hedefleyen vergi teşvik araçları akla gelmektedir. Ancak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını özendirici vergi ayrıcalıklarının, yabancı yatırımcılara ülkenin yatırım iklimi konusunda bir çeşit işaret vermek amacıyla tanındığı düşüncesi de konunun bir başka yönünü oluşturmaktadır.

Birçok ülke yabancı sermaye yatırımlarını vergi ayrıcalıkları, sübvansiyonlar ve ara malların ithalatına gümrük tarifesi ayrıcalıkları tanıyarak çekmek istemektedirler. İthal ikameci endüstrilere yabancı sermaye yatırımlarının çekilmesinde gümrük tarifesi ve tarife dışı engellerin kullanımının etkin olduğu iddia edilebilir. Ancak, bunların yerine vergi ayrıcalıklarının tanınmasının yabancı yatırımcıların belirli bir ülkede iş yapma ve üretim koşulları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklandığı da öne sürülebilir. Bundan dolayı, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen ülkeler vergi teşviklerini yabancı firmalara olumlu yatırım ortamının olduğu konusunda bir işaret vermek amacıyla uygulayabilmekte, yani vergi teşvikleri gümrük duvarlarından daha iyi bir işaret rolünü oynayabilmektedir (bkz.Raff ve Srinivasan:1998)⁴.

Diğer taraftan, yabancı yatırımcılar ülkeye yatırım yaptıktan sonra, yatırımı çeken ülkenin pazarlık gücünün arttığı ve vergi gelirini maksimize etmek amacıyla hareket ederek vergi oranını yükselttiği görüşü de vergi teşvikleri konusunda işlenen bir başka konuyu oluşturmaktadır. Ancak bu konuda farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Örneğin, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çeşitli vergi teşvik

⁴ Bu argümanın çokuluslu şirket ile bu şirketin yatırımını çekmek isteyen devlet arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere kurulan basit eksik bilgi modeli ile de desteklendiği görülmektedir. Bu modelden desteklenen diğer argümanlar ise kısaca şu şekilde özetlenebilir: Vergi teşviklerinin kullanımı ülkenin iktisadi riskiyle ve yatırımın sermaye yoğunluğuyla pozitif bir ilişki içindedir. Yine, vergi teşvikleri daha önceki yabancı sermaye yatırımlarıyla negatif ilişkili olduğu gibi, ihracatın yeterince maliyetli olması halinde de vergi teşviklerinin kullanımının iç piyasanın büyüklüğü ile tersine bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Gümrük vergilerinin dışsal olarak belirlenmiş düzeyi yeterince yüksek ise, vergi teşviklerinin kullanımı ülkenin dışa açıklık derecesiyle pozitif bir ilişki içindedir. Ayrıca, vergi teşviklerinin kullanımı ile yabancı yatırımlar tarafından yaratılan istihdam arasındaki ilişkinin aynı doğrultuda olduğu desteklenen bir başka argümandır. Modelin bu teorik sonuçlarının çoğunun ampirik olarak test edilip desteklendiği sonucuna ulaşıldığını da ayrıca eklemek gerekir.

araçlarını kullanarak çekmeye çalışan bir ülkede yatırıma girildikten sonra, yatırımcıların geri dönüşü mümkün olmayan bir yola girmeleri nedeniyle, gelecekteki vergi politikası,dolayısıyla vergi oranları konusunda taahhütte bulunmayan ülkeye vergi oranlarını artırabilme olanağı tanıdığı şeklindeki açıklama tarzının yeterli olmadığı gibi, her zaman böyle bir sonucun doğmayacağı görüşü bu görüşlerden birini oluşturmaktadır (Bkz.Vigneault:1996). Bu konuya ilişkin olarak oluşturulan iki dönemli modelden, gelecekteki vergi politikası konusunda taahhütte bulunulamıyorsa, vergi oranlarının ne şekilde gelişeceğinin, firmaların, yani yabancı yatırımcıların,ikinci dönemdekine, yani vergi tatili gibi bir vergi teşvikinin süresini izleyen dönemdekine oranla,ilk dönemde, yani firmanın sözkonusu teşvikten yararlandığı dönemde, dünyanın herhangi bir yerinde yatırım yapabilmeyen nispi değerlerine ve yine aynı dönemdeki vergi oranı bakımından sermayenin esnekliğine bağlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yine modele göre, eğer ikinci dönemde dışarıda yatırım yapmanın değeri, birinci dönemdekine nispetle çok küçük değilse,o takdirde esnek sermaye tepkisi artan vergi oranına neden olacaktır. Esnek olmayan sermaye tepkisi ise azalan vergi oranına neden olacaktır. Bunun yerine, ikinci dönemde bir başka yerde yatırım yapmanın değeri birinci döneme göre yeterince küçük ise, o takdirde de vergi oranı azalmayacaktır.

Aynı konunun farklı bir şekilde ele alındığı çalışmalar da yapılmıştır. Vergi tatillerinin bir firma ile yabancı yatırımcıları çekmek isteyen ülkeler arasındaki karşılıklı bir anlaşmanın sonucu olduğu, firma ülkeye yatırım yaptıktan sonra, yatırımı çeken ülkenin pazarlık gücünün arttığı ve vergi gelirini maksimize etmek amacıyla hareket ederek vergi oranını yükselttiği yönündeki görüşün; bu konuda ülkelerin yabancı yatırımcıların elde ettiği geliri,sermaye piyasasında tam rekabet koşullarının geçerli olduğu ve sermayenin bölünebilir olduğu varsayımı altında, kendi milli gelirlerini maksimize etmek amacıyla vergi oranını belirlediği yönündeki görüşten önemli ölçüde farklı olduğu düşüncesinden hareketle, bir anlamda iki görüşü uzlaştıracak varsayımlar kullanılarak yapılan çalışmanın da ilginç sonuçlara ulaştığını görüyoruz (Wen:1997).

Sözkonusu çalışmada, sermaye piyasasında tam rekabet koşullarının geçerli olduğu, sermayenin bölünebilir olduğu,yabancı yatırımcıları çekmek isteyen ülkenin ülke refahını artırmayı amaçladığı ve yabancı yatırımlardan elde edilen gelirin, sermayenin ülke dışına çıkması pahasına vergilendirilebileceği varsayımları altında, vergi tatilinin yaratacağı etkiler, bir ülkenin sermaye ihracatçısı, diğer ülkenin de sermaye ithalatçısı olduğu iki ülkeli bir model çerçevesinde incelenmiştir. Vergi tatili gibi vergi teşvik araçlarının, bu teşvikleri sağlayan ülkelerin düşük kamu harcamalı bir ülke olduğuna dair bir işaret vererek, daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek amacını taşıdığı vurgulanmaktadır. Vergi ayrıcalığının tanındığı dönemde yatırımları çekebilen ülkenin,ikinci dönemde ülkenin harcama tipi konusunda yatırımcılara işaret verme ihtiyacı kaybolmakta ve daha yüksek yasal vergi oranının uygulanması sözkonusu olmaktadır. Üçüncü dönemde ise, yasal vergi oranında bir düşüş görülmektedir, yani ilk iki dönemdekinden daha düşük vergi oranı uygulanmaktadır. Bunun nedeni ise, bu dönemde ülkenin yabancı yatırımcılara daha güçlü bir taahhütte bulunma ihtiyacının bir sonucudur. Birinci dönemde çekilen sermaye

miktarının ikinci dönemin sonundaki sermaye miktarından daha büyük olması halinde, üçüncü dönemin başında sermayenin düzenlenmesinin marjinal maliyeti düşmekte ve ülkeye sermaye arzı daha esnek hale gelmektedir. Bu nedenle, ülkeye yabancı sermaye yatırımlarını çekmek amacıyla daha güçlü bir taahhütte bulunabilmek amacıyla konacak optimal vergi oranı, ikinci dönemdeki optimal vergi oranından daha düşük olmak durumundadır. Sonuçta üçüncü dönemdeki yabancı sermaye miktarı, ikinci dönemdeki yabancı sermaye miktarından daha yüksek olacaktır. Bu çalışmada Endonezya, Macaristan, Guyana ve birçok Latin Amerika ülkesinde bu şekilde bir gelişmenin gözlemlendiğinin de modelinin sonuçlarını desteklemek amacıyla sunulduğunu ayrıca belirtmek gerekir.

Görüldüğü gibi, bu çalışmalar vergi ayrıcalıklarının, yatırımlardan elde edilen geliri daha düşük oranda vergilendirip vergiden sonraki getiri oranlarını yükselterek yabancı yatırımcıları cezbetme düşüncesinden ziyade, yabancı yatırımcılara ülkede genel olarak daha uygun bir yatırım ortamının mevcut olduğu konusunda bir işaret vermek amacıyla tanındığı düşüncesini öne çıkartmaktadır. Doğal olarak, bu işaretin yabancı yatırımcılar tarafından olumlu olarak algılanması, yani yabancı yatırımcıların ülkenin yatırım yapılabilir bir ülke olduğu konusunda ikna olmaları halinde yatırımlar artacaktır.

2.3. Vergi Teşvikleri: Amaçlar ve Araçlar

Vergi teşviklerinin hangi gerekçelerle verildiği ya da uygulandığının, bu araçlarla belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesi açısından taşıdığı önem açıktır. Bu nedenle burada öncelikle amaçlar üzerinde durulacaktır.

Vergi teşvikleri esasen genel olarak ülkedeki yatırımların artırılmasını ve çoğu gelişmekte olan ülkelerde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılması hedeflenmektedir. İşsizliği azaltmak, iktisat politikasının ya da sosyal politika gereği belirli sektörleri ya da faaliyet türlerini geliştirmek ve bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmak amaçlarına yönelik olarak da teşvikler verilebilmektedir. Vergi teşviklerinin şekillendirilmesinde genel olarak bir hedef değil de sözü edilen hedeflerin hepsine ulaşmak amaçlanabilmektedir (Zee ve diğerleri:2002s.4). Örneğin Çin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çeken gelişmekte olan ülkelerin başında gelmektedir. Bu ülkede bu amaçla uygulanan vergi teşvikleri konusunda yapılan çalışmalardan birinde, özel olarak oluşturulmuş özel vergi teşvik bölgelerinin ülkenin belirli bölgelerine yabancı yatırımları çekmede etkin olduğu, verilen teşviklerin ülkenin daha az gelişmiş bölgelerinde kurulan özel bölgelerinde yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının miktarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Tung ve Cho:2000)⁵.

⁵ Çin'de 1991 yılında çıkarılan vergi kanunuyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından elde edilen gelirlerin %33(%30 gelir vergisi+gelir vergisinin %10'u da yerel vergi olmak üzere) oranında vergilendirilmesi uygulamasına geçilmiş, 1992 yılında da bölgesel kalkınma politikası çerçevesinde ülkenin az gelişmiş bölgelerinde özel vergi teşvik bölgeleri oluşturularak bu bölgelerde yabancı sermaye yatırımlarından elde edilen gelirlerin %15 ya da % 24 gibi, diğer bölgelerde elde edilen gelirlere uygulanan vergi oranından daha düşük vergi oranı uygulaması başlatılmıştır. Araştırmacıların da belirttiği

Öte yandan, amaçların belirlenmesinden sonra, açıklığa kavuşturulması gereken, hangi temel strateji seçilerek amaçlara ulaşılmaya çalışılacağıdır. Ülkeler, ülke koşullarına göre belirlenmiş amaçları gözönünde tutarak, teşvik programlarını dört temel stratejiden birini seçerek şekillendirebilirler (bkz.Usher:1987,ss.167-169). İlk olarak firmalar arasında ayırım yapmadan, bütün yeni firmaları ya da bütün yatırımları aynı ölçüde teşvik etme alternatifi yer alır. İkinci olarak, ülkeler teşviklerin verilmesinde seçici davranarak, iyi tanımlanmış endüstriler setine ilişkin yatırımları teşvik edebilir. Üçüncü olarak, ülkeler belirli testlerde alınan iyi sonuçlara (örneğin yüksek emek-sermaye oranı gibi) göre firmalara ödül şeklinde sübvansiyon verilebilir. Son alternatif ise teşviklerin hangi firmalara verileceğinin belirlenmesi görevinin bir komiteye ya da kurula verilmesidir.

Diğer taraftan, vergi teşvik araçlarını dolaysız vergilere ilişkin vergi teşvikleri ve dolaylı vergilere ilişkin teşvikler olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz. Dolaysız vergilere ilişkin teşvik araçları ise gelir vergisi ve daha önemlisi kurumlar vergisine ilişkin olarak tanınan vergi ayrıcalıklarıdır ve bu grupta vergi tatili, yatırım indirimi, yatırım kredisi ve hızlandırılmış amortisman uygulaması yer almaktadır.

Dolaylı vergilere ilişkin vergi teşvikleri ise gümrük vergisi istisnası ve katma değer vergisi gibi genel satış vergilerine ilişkin istisnaları akla getirmektedir. Bu vergilere ilişkin istisnalar ise günümüzde ihracatın artırılması amacıyla tanınan istisnaları oluşturmakta, ihraç edilen malların üretiminde kullanılan girdilerin ve sermaye mallarının gümrüksüz olarak ithal edilmesi sağlanmakta, bu malların ithalinde ya da yurt içinde yapılan alımlar da katma değer vergisi gibi genel satış vergisine tabi olmamaktadır. Ancak, teşvik edici vergi politikası açısından bu teşviklerin gerekliliğini öne sürmek güçtür. Çünkü varış yeri ilkesine göre ihraç edilen malların üretiminde kullanılan girdiler üzerindeki vergilerin iade edilmesi zaten gereklidir. Ayrıca, teşvikten yararlanarak alınan girdilerin bu teşviklerden yararlanamayan alıcılara satılarak kötüye kullanılabilmesi olanağının varlığını unutmamak gerekir. Dolayısıyla buradaki problem vergi politikası açısından değil de, teşviklerin uygulanması açısından ortaya çıkacaktır (bkz.Zee ve diğerleri.:2002,ss.12-13).

Özel tüketim vergileri, özelliği gereği, nadiren girdileri vergilendirdiğinden, esasen gümrük vergisi ile katma değer vergisi gibi genel satış vergileri açısından değerlendirme yapmak gerekecektir. Yukarıdaki paragrafta sözü edilen uygulama sorunu ile ilgili olarak, gümrük vergisi ayrıcalığı konusunda iki farklı alternatifin incelenmesi gerekir. Bunların ilki ödenen gümrük vergilerinin ihracat yapıldıktan sonra iade edilmesidir. İkincisi ise, ithalat esnasında alınması gereken gümrük vergisinin

---

gibi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın kısmen ya da tamamen ülkede uygulanan diğer politikalardan ve sosyo-ekonomik gelişmelerden kaynaklanması olasılığının varlığı ve regresyon analizinde bu değişkenlere yer verilmemesi nedeniyle, ayrıcalıklı vergi oranlarının uygulanmasının ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmada etkili olduğu sonucunun ihtiyatla karşılanması gerekir.

askıya alınması ve girdilerin ülke içine satış amacıyla üretilen malların üretiminde kullanılarak amaca aykırı bir sonuçla karşılaşıldığında, yani üretilen mallar iç piyasada satıldığında gümrük vergisinin alınması uygulamasıdır. Burada tipik hak kazanma kriteri ihracatın toplam satışlara oranıdır ve buna bakılarak işlem yapılmaktadır. İlk seçenek daha az vergi kaçağı riski yarattığı için, nispeten zayıf idari kapasiteye sahip ülkeler bakımından daha uygun bir seçeneği oluşturmaktadır. İkinci seçenek ise, firmaları belirli bir nakit ödeme yükünden kurtaran bir yöntem olduğu için, firmalar açısından daha avantajlı olmakla birlikte, daha yüksek vergi kaçağı riski yaratmaktadır. Katma değer vergisi gibi bir genel satış vergisinin ihracata yönelik olarak üretilen mallardan alınmaması, varış yeri prensibine göre gereksiz bir istisnayı oluşturmaktadır. Ancak bu istisna firmaları belirli bir nakit ödemededen kurtarması nedeniyle bir avantaj sağlayabilecektir.

Vergi tatilleri bilindiği gibi bu vergi ayrıcalığından yararlanma hakkına sahip olan firmaların yaptıkları yatırımlardan elde ettikleri gelirlerinden dolayı belirli bir süre (vergi tatili boyunca) vergi ödememesi anlamını taşımaktadır.

Yatırım indirimleri bu teşvikten yararlanabilecek firmaların yapacakları yatırım harcamalarının oran olarak ne kadarını vergi matrahlarından indirebileceklerine ilişkin vergi ayrıcalığıdır. Yatırım kredileri ise bu teşvikten yararlanabilecek işletmelerin yapacakları yatırım harcamalarının oran olarak ne kadarının, vergi mükellefi için hesaplanacak vergi miktarından indirilebileceğini belirleyen bir teşvik aracıdır. Doğal olarak, aynı oranda uygulanması düşünülüyorsa, yatırım kredisi alternatifinin, yatırım indirimi seçeneğine göre yatırımcılar açısından teşvik edici etkisi daha yüksek olacaktır.

Hızlandırılmış amortisman uygulaması ise, firmaların amortismanına tabi kıymetlere yaptıkları harcamaları daha kısa sürede amorti edebilmelerine, yani gider yazabilmelerine olanak tanıyan bir teşvik önlemidir.

2.4.Vergi Teşvik Araçlarının Değerlendirilmesi

Az sayıda ve yukarıda belirtildiği gibi çoğunlukla gereksiz olduğu ileri sürülebilen dolaylı vergilere ilişkin ayrıcalıkların karşılaştırılarak değerlendirilmesinin gereksiz olduğu düşüncesiyle, bu başlık altında dolaysız vergilere ilişkin vergi teşvik araçlarının etkin olup olmadığı konusu incelenecektir.

Bir mali teşviğin etkinliği yatırımcıların kararlarını politika yapıcıların arzuladığı yönde değiştirip değiştirmediği ile ilgilidir. Bu etkinliğin ölçülmesinde çeşitli yöntemler kullanılabilir (bkz. Shah ve Toye:1987,ss.157-158). Bunların ilki teşviğin verilmesinden sonraki dönemde gayrisafi milli hasıla içinde yatırımların payının artıp artmadığının araştırılmasıdır. İkinci yöntemde de yatırım teşviklerinden yararlanan iş adamlarını temsil ettiği düşünülen örnek kütle ile mülakat yapılması sözkonusudur. Burada amaç işadamlarının yatırım kararlarını verirken teşviklerden ne kadar etkilendiklerini ortaya çıkarmaktır.

Üçüncü metotta ise vergi teşvikleri nedeniyle vergilendirilmeyen firmaların kâr düzeylerinden hareket ederek vergi teşviklerinin etkinliğini saptanması hedeflenmektedir. Burada bir firmanın kârlarının bugünkü değeri önce vergi ayrıcalıkları gözönüne alınarak hesaplanır (NBDv), ardından hiç vergi ayrıcalığı olmasaydı kârların net bugünkü değeri ne olurdu diye düşünülerek hesap yapılır(NBD). Daha sonra, her iki değer firmaların bir yatırımdan elde etmesi gereken kritik minimum kar haddini gösteren ve bu kâr haddinin elde edilememesi halinde yatırıma girişilmeyecek olan "Q" değeri ile karşılaştırılır.

Bu karşılaştırmalardan vergi teşviklerinin etkileri konusunda şu sonuçlar çıkarılabilir:

1-Eğer NBD, Q'dan büyük ve NBDv, Q'dan küçük ise, verilen teşviğin yatırıma yöneltici etkisi ortaya çıkmamaktadır. Yani, yeterli teşvik verilmemiştir ve etkili olmamıştır.

2-Hem NBD, hem de NBDv, Q'dan büyük ise, yatırım zaten kârlıdır ve vergi ayrıcalığı tanınmasa da yatırıma girişilmesi yatırımcı açısından rasyoneldir. Buradan da verilen teşviğin etkili olmadığı ortaya çıkmaktadır.

3-NBD, Q'dan küçük, buna karşın NBDv, Q'dan büyük ise teşvik etkili olmuştur. Yani, teşvik olmadığında girişilmesi düşünülmeyen yatırıma, verilen teşviğin etkisi dolayısıyla girişilmiştir.

Teşviklerin etkisinin değerlendirilmesinde kullanılacak dördüncü yöntemde ise neoklasik sermaye yatırım teorisine dayanan yatırım modelleri kullanılmakta ve vergi değişkenlerindeki değişikliklerin toplam yatırımlar üzerindeki etkisi ölçülebilmektedir.

Diğer taraftan, alternatif teşvik araçlarının değerlendirilebilmesi, yani hangi vergi teşvik aracı yatırımcıyı, yatırımın yüzdesi olarak ne kadar teşvik ediyor sorusunun yanıtlanabilmesi, D.Usher tarafından geliştirilen, sermaye sübvansiyon eşdeğeri ölçütünün hesaplanmasını gerektirir (Bkz.Usher:1987,s.170).

∞

$$CSE = (1/K) \sum_{n=1}^{\infty} S_n / (1+i)^n$$

n=1

Bu formüldeki K yatırım miktarını, i faiz oranını, S_n n yılındaki sübvansiyonun değerini göstermektedir. Bulunacak değer ise yatırılan sermayenin yüzdesi olarak doğrudan nakit yardımının ne olduğunu gösterecektir.

Vergi tatilleri firmaların, yatırım indirimleri ise yatırımların teşvikine yönelik vergi teşvik araçlarıdır. Bir ülkede yatırıma girişmiş olan firmalar dünya faiz oranlarından daha yüksek getiri elde edeceğini hesap etmiş demektir. Böyle bir firma genel olarak dünya faiz oranlarından getiri elde edebileceği sürece, bu ülkede yatırım

yapmayı sürdürecektir. Bundan dolayı, öncelikle yabancı yatırımcıların ülkede yatırım yapılması arzulanıyorsa, yatırımların değil, firmaların teşvik edilmesi gerektiği iddia edilebilir. Bu düşünce çerçevesinde vergi tatilleri yatırım indirimlerine göre daha etkin olacaktır (Usher:1987, s.171).

Diğer taraftan, vergi tatillerinin uygulanması bakımından idari bir kolaylık mevcuttur, yani vergi otoritelerinin yükünü hafifletici bir etkiye sahiptir. Ayrıca, teşvikten yararlanma kriterlerine uygun projelerdeki nispi faktör yoğunlukları üzerindeki etkisi itibarıyla tarafsızdır. Yine, vergi tatillerinin bu teşvikten yararlanabilecek firmaları karmaşık vergi mevzuatının getirdiği külfetten kurtardığını da bir başka olumlu etki olarak saymak gerekir (Zee ve diğerleri:2002.s.9).

Vergi tatilleri kârlarla doğru orantılıdır ve kârın düşük getirili büyük yatırımdan ya da yüksek getirili küçük bir yatırımdan elde edilip edilmediği önem taşımaz. Buna karşın, yatırım indirimlerinde kâr oranı önem taşımaz, yatırımla doğru orantılıdır. Eğer getiri oranı düşükse, yatırım indirimi vergi tatilinden daha avantajlı bir teşvik aracıdır (Usher:1987). Ayrıca, elde edilen gelirin miktarı önemli olmadığı için, vergi tatillerinin yüksek kâr beklentisi olan ve vergi tatili uygulaması olmasa da yatırım yapmayı düşünen yatırımcıları teşvikten yararlandırma olasılığı yüksektir (Zee ve diğerleri:2002.ss.9-10). Bu da teşvik aracının yatırımları artırıcı etkisini düşürmektedir.

Ayrıca, vergi tatilleri ve yatırım indirimi gibi teşvik araçları diğer araçlara göre yatırımın efektif vergi oranlarını önemli ölçüde düşürmektedir. Bunun nedeni bu tür teşviklerin vergi faydasının yatırımın başında, yani yatırımcı açısından en yüksek bugünkü değere sahip olduğu zamanda meydana gelmesidir (Pellechio ve diğerleri:1987,ss.187-188).

Vergi tatilinden yararlanan firmaların, yararlanamayan firmalarla işbirliğine gidebilmesi olanağı nedeniyle, bu teşvik aracıyla firmaların teşvik edilmesi ülke refahı açısından zararlı sonuçlar doğurabilecektir. Bazı firmalar da vergi tatili bittikten sonra işi sürdürme beklentisi olmayan firmalar olabileceği için, yatırımın arzulan etkisi gerçekleşmeyecektir. Ayrıca, vergi tatilleriyle firmaların teşvik edilmesi, yerleşik firmaların modernleşmelerinin önünde bir engel yaratabilecektir. Çünkü modernleşme yatırımlarının teşvikden otomatik olarak yararlanması sözkonusu değildir. Ancak, yatırımların teşvikinde bütün yatırımlara aynı işlem yapılır. Dolayısıyla yatırım indirimi uygulamaları firmaların yeni-ikinci el ekipman ya da mevcut fabrikaların modernizasyonu ile yeni fabrikaların kurulması arasındaki tercihlerini bozmamaktadır (Usher:1987,s.172).

Vergi tatilleri eğer yatırımları artırıcı etki yaratıyorsa, özellikle kısa vadeli yatırım projelerini artırıcı etki yaratacaktır. Çünkü uzun vadeli projeler genellikle vergi tatili süresinin sonlarına doğru kârlı hale gelmektedir. Ayrıca bu teşvik aracının bütçeye maliyeti belirgin değildir. Ancak, eğer vergi tatillerinden yararlanan yatırımcılar vergi beyanamesi vermekle yükümlü tutulurlarsa, bu problem ortaya çıkmayacaktır (Zee ve diğerleri:2002,s.10).

Yatırım indirimi ve yatırım kredisi uygulamaları belirli tip yatırımın teşvik edilmesi açısından vergi tatillerine göre daha hedefe ulaştırıcı bir teşvik aracı olduğu gibi, bütçeye maliyeti de kolaylıkla belirlenir (Tanzi ve Zee:2000, s.12).

Vergi tatilleri sermaye ve emek faktörü arasında ayırıcı etki yaratmayan bir araçtır. Ancak mantığı sorgulamaya açıktır. Çünkü bir yatırım vergi tatili süresince pozitif vergiye tabi gelir yaratıyorsa, bu teşvikin bir vergi kazancı yarattığı söylenebilir. Eğer sözkonusu yatırım bunun dışındaki vergi teşvikleri nedeniyle kârlı hale gelmişse, vergi tatili uygulaması haklı gösterilemez (Pellechio ve diğerleri:1987, s.188).

Bilindiği gibi, dolaysız vergilere ilişkin bir diğer teşvik aracı da hızlandırılmış amortisman uygulamasıdır. Normal amortisman ayrılmasına izin verildiği duruma göre, yani hızlandırmanın olmadığı duruma göre, hızlandırılmış amortisman uygulamasının yatırımcıya faydası vergi ödemelerinin gecikmesinin zaman değeridir. Uç durumda yatırımın tamamen masraf yazılması yatırımın tam finansman maliyeti üzerine zımni faiz sübvansiyonu verilmesi anlamını taşıyacaktır. Ayrıca, hızlandırılmış amortisman uygulaması kurumlar vergisini fiilen tüketim bazlı bir vergiye yaklaştırmaktadır. Ani amortisman uygulaması ise, yani yatırım harcamasının gider olarak indirilmesine izin verilmesi kurumlar vergisini nakit akım vergisine dönüştürmektedir (Zee ve diğerleri:2002, s.12).

Diğer taraftan, normal amortisman uygulamasına göre, ilk yıllarda vazgeçilen vergi geliri, amortisman tabi varlıkların geri kalan ömrü boyunca kısmen de olsa geri kazanıldığı için, hızlandırılmış amortisman uygulaması, yatırım indirimi ve yatırım kredisi gibi teşvik araçlarıyla karşılaştırıldığında, genel olarak daha düşük vergi geliri maliyeti yüklemektedir. Yine, eğer hızlandırılmış amortisman uygulaması sadece geçici bir dönem geçerli olacaksa, yatırımcıların bundan faydalanmak amacıyla, gelecekte yapmayı planladıkları yatırımları daha öne almaları halinde, bu teşvik aracı yatırımlarda kısa dönemli önemli bir artışa neden olabilecektir (Tanzi ve Zee:2000,s.13). Ancak, diğer teşvik araçlarının varlığının hızlandırılmış amortisman uygulamasının etkisini azaltabileceği gibi, tersine de çevirebileceği gerçeğini unutmamak gerekir. Diğer teşvik araçları da etkisini yatırımın başlangıcında gösteriyorsa, hızlandırılmış amortisman uygulamasının yatırımları teşvik edici etkisi azalacaktır. Eğer hızlandırılmış amortisman uygulamasından kaynaklanan daha yüksek sermaye kazancı, hızlandırılmış amortismanın diğer teşvik araçlarının uygulanması nedeniyle azalan faydasını aşiyorsa, ortaya çıkan efektif vergi oranı normal amortisman uygulamasına göre daha yüksek olacak ve yatırımları artırıcı değil, köstekleyici etki ortaya çıkacaktır (Pellechio ve diğerleri:1987, ss.187-188).

SONUÇLANDIRICI DÜŞÜNCELER

Giderek hızlanan küreselleşme süreci, sermayenin ve özellikle portföy sermayesinin ülkeler arasındaki akışkanlığını önemli ölçüde artırmıştır. Vergi farklılıklarına portföy sermayesi yatırımlarına göre daha az duyarlı olan, vergi dışı faktörlerin daha fazla önem taşıdığı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, bu yatırımları çekebilen ülkelerin refahını artırıcı etki yaratacağı kesindir. Ancak, vergi dışı faktörlerin yatırımları caydırıcı etki yaratması halinde, efektif vergi oranlarını önemli ölçüde düşüren vergi teşvik sisteminin bile yatırımları, dolayısıyla ülke refahını artırmayacağı gerçeğini de unutmamak gerekir.

Uluslararası kaynak tahsisi açısından, sermayenin dünya ülkelerine etkin tahsisi vergi tarafsızlığının sağlanmasını gerektirir. Ancak, esasen dolaysız vergilere ilişkin uluslararası vergileme ilkeleri açısından kaynak ülke ya da yerleşim yeri ilkesinden birinin bütün ülkeler tarafından benimsenmesi ve vergi matrahlarıyla oranlarının harmonizasyonunun gerçekleştirilebilmesi ülkelerin çıkarlarının farklılıkları nedeniyle mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, sermaye ithal eden ülkeler özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek amacıyla vergi oranlarını kendi çıkarları doğrultusunda belirleyeceklerdir.

Esasen yabancı yatırımlara ilişkin vergi rekabeti konusunda vergi sistemlerinin iki yönü üzerinde durulmaktadır. Bunların ilki vergi teşvikleri, ikincisi ise yasal kurumlar vergisi oranlarıdır. Bazı ülkeler yabancı yatırımcıları çekmek amacıyla indirilmiş vergi oranları, vergi kredileri, vergi tatilleri ve hızlandırılmış amortisman gibi vergi teşviklerini belirli tür yatırımlar için tercih edilebilir vergi rejimleri sunmak amacıyla uygulayabildikleri gibi, bazı ülkeler de yasal vergi oranlarını düşük tutarak yabancı yatırımları çekmeye çalışmaktadır. Burada önemli olan soru yabancı sermaye yatırımlarının vergi farklılıklarına ne kadar duyarlı oldukları sorusudur. Gerek genel olarak düşük vergi oranlarıyla, gerekse özendirici vergi ayrıcalıklarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının çekilebilmesi açısından, bu tür yatırımların vergiye karşı duyarlılığı ülkelerin vergi politikalarının şekillendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının nerede ve ne miktarda yapılacağına ilişkin kararların vergisel muameleye duyarlılığı konusunda yapılan çalışmalarda -0,6 civarındaki vergi esnekliği değerlerinin bulunması, yüksek vergi oranlarının yabancı yatırım miktarını önemli ölçüde azaltma pahasına vergi hasılatı yaratabileceği sonucunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmeye yönelik vergi ayrıcalıklarının bilinen gerekçesinin yanında bir diğer özelliğinin de olduğu iddia edilebilir. Buna göre, vergi teşviklerinin yatırımlardan elde edilen geliri daha düşük oranda vergilendirerek vergiden sonraki getiri oranlarını yükseltmek suretiyle yabancı yatırımcıları cezbetme işlevinden ziyade, esas fonksiyonunun yabancı yatırımcılara ülkede genel olarak daha uygun bir yatırım ortamının mevcut olduğu konusunda bir işaret vermek olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu işaretin yabancı yatırımcılar

tarafından olumlu olarak algılanması, yani yabancı yatırımcıların ülkenin yatırım yapılabilir bir ülke olduğu konusunda ikna olmaları halinde yatırımlar artacaktır.

Bilindiği gibi, eğer vergi teşvikleri etkin ise, yani arzulanılan alanlarda ve/veya bölgelerde yatırımları artırabiliyorsa, yatırım projelerinde teşvik edilenler lehine bir sapmaya neden olacaktır. Eğer vergi teşvikleri piyasa başarısızlıkları nedeniyle veriliyorsa, bu durumda kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması yönünde bir etki yaratılacaktır ve Pigoucu mantık çerçevesinde teşviklerin meşru gerekçesini oluşturacaktır. Ekonominin geneli açısından olumlu dışsallıklar yaratan bazı yatırım türlerinin tamamen piyasa güçlerinin etkisine bırakılması halinde, bu tür yatırım harcamaları optimal düzeyin altında kalacaktır. Yine, eksik bilgi, bireylerin ve firmaların çok kısa vadeli ufka sahip olmaları gibi nedenlerden kaynaklanan piyasa başarısızlıkları ile bölgesel kalkınma amacı da dahil olmak üzere iktisadi koşullarda meydana gelen değişikliklere uyumu teşvik etme ihtiyacına yönelik yatırım teşvikleri sosyal faydayı artıracaktır. Bu nedenlerle, teşviklerin kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması amacıyla kullanılması halinde toplumsal refahı artırabilmek mümkün olacaktır.

Özendirici vergi ayrıcalık sistemleri, esasen ülkedeki yatırımların ve özellikle çoğu gelişmekte olan ülkelerde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılmasını hedeflemektedir. İşsizliği azaltmak, iktisat politikasının ya da sosyal politika gereği belirli sektörleri ya da faaliyet türlerini geliştirmek ve bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmak amaçlarına yönelik olarak da teşvikler verilebilmektedir.

Teşvik araçlarının incelenmesinden de görüldüğü gibi, dolaylı vergilere ilişkin vergi teşvikleri gümrük vergisi istisnası ve katma değer vergisi gibi genel satış vergilerine ilişkin istisnaları akla getirmektedir. Bu vergilere ilişkin istisnalar ise günümüzde ihracatın artırılması amacıyla tanınan istisnaları oluşturmakta, ihraç edilen malların üretiminde kullanılan girdilerin ve sermaye mallarının gümrüksüz olarak ithal edilmesi sağlanmakta, bu malların ithalinde ya da yurt içinde yapılan satınalmalarda katma değer vergisi gibi genel satış vergisi alınmamaktadır. Ancak, varış yeri ilkesine göre ihraç edilen malların üretiminde kullanılan girdiler üzerindeki vergilerin iade edilmesi zaten zorunlu olduğu için, bu teşviklere ihtiyaç olduğunu iddia etmek pek makul görünmemektedir.

Gelir ve kurumlar vergisine ilişkin vergi teşvik araçlarını içeren teşvik sistemleri, yatırımların ve özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılmasında önemli bir işlev görebilmektedir. Teşvik araçlarının yatırımları artırmada etkin olup olmadığının ölçülmesi konusunda çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bize göre bunların en uygunu, vergi teşvikleri nedeniyle vergilendirilmeyen firmaların kâr düzeylerinden hareket ederek vergi teşviklerinin etkinliğinin saptanmasına ilişkin yöntemdir. Ayrıca, sermaye sübvansiyon eşdeğeri ölçütü formülü kullanılarak bulunacak olan, yatırılan sermayenin yüzdesi olarak doğrudan nakit yardımının ne olduğunu gösteren değerler alternatif teşvik araçlarının değerlendirilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Dolaysız vergilere ilişkin vergi teşvik araçlarının incelenmesi, bu teşvik araçlarının temel nitelikleri ile karşılaştırılabilmesi olanağını vermektedir. Vergi tatilleri firmaların; yatırım indirimleri, yatırım kredileri ve hızlandırılmış amortisman uygulamaları ise yatırımların teşvikine yönelik vergi teşvik araçlarıdır. Bu nedenle, öncelikle yabancı yatırımcıların ülkede yatırım yapması arzulanıyorsa, yatırımların değil, firmaların teşvik edilmesi gerektiği iddia edilebilir. Ancak, uzun vadeli projeler genellikle vergi tatili süresinin sonlarına doğru kârlı hale gelebildiği için, vergi tatillerinin kısa vadeli yatırım projelerini artırıcı etki yaratacağı unutulmamalıdır. Yine, vergi tatilleri kârlarla doğru orantılıdır ve kârın düşük getirili büyük yatırımdan ya da yüksek getirili küçük bir yatırımdan elde edilip edilmediği önem taşımaz. Buna karşın, yatırım kredisi gibi teşvik araçlarında kâr oranı önem taşımaz, yatırımla doğru orantılıdır. Bu nedenle, getiri oranlarının düşük olduğu alanlarda, vergi tatilleri yerine, bu teşvik araçlarının kullanımı daha etkin olacaktır.

Teşviklerin vergi faydasının yatırımın başında, yani yatırımcı açısından en yüksek bugünkü değere sahip olduğu zamanda meydana gelmesi nedeniyle, vergi tatilleri ve yatırım indirimi gibi teşvik araçları diğer araçlara göre yatırımın efektif vergi oranlarını önemli ölçüde düşürmektedir. Bu da teşvik sistemlerinin şekillendirilmesi sırasında gözümlüne alınması gereken bir başka konuyu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Asher, Mukul G. ve Rajan Ramkishan S.(2001); "Globalization and Tax Systems: Implication for Developing Countries with Particular Reference to Southeast Asia", **Asean Economic Bulletin**, April, Vol.18, Issue 1, ss.1-24. (EBSCOhost Display) (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>)
- Devereux, Michael P. ve Freeman, Harold(1995); "The Impact of Tax on Foreign Direct Investment: Empirical Evidence and the Implications for Tax Integration Schemes", **International Tax and Public Finance**, Vol.2, Number 1, May, ss.85-106.
- Fuest, Clemens ve Huber, Bernd (2002); "Why Capital Income Taxes Survive in Open Economies: The Role of Multinational Firms", **International Tax and Public Finance**, Vol.9, Number 5, September, ss.567-589.
- Gastanaga, Victor M.; Nugent, Jeffrey B. ve Pashamova, Bistra (1998); "Host Country Reforms and FDI Inflows: How Much Difference do They Make?", **World Development**, Vol.26, Issue 7, ss.1299-1314.
- Gersovitz, Mark (1987); "The Effects of Domestic Taxes on Foreign Private Investment", **The Theory of Taxation for Developing Countries** içinde, (Editörler D.Newbery ve N.Stern), Oxford University Press, 1987.
- Head, John G.; "Company Tax Structure and Company Tax Incidence", **International Tax and Public Finance**, Vol.4, Number 1, January, ss.61-100.

- Hines, James R. (1999) ; "Lessons from Behavioral Responses to International Taxation", **National Tax Journal**, June, ss.305-322.
- Kay, J.A.(1990); "Tax Policy: A Survey"; **The Economic Journal**, 100 (March), ss.18-75.
- Oakland, William H. ve Xu, Yongsheng (1996); " Double Taxation and Tax Deduction: A Comparison", **International Tax and Public Finance**, Vol. 3, Number 1, January, ss.45-56.
- Owens, Jeffrey (1993); "Globalisation: The Implications for Tax Policies", **Fiscal Studies**, Aug., Vol.14, Issue 3, ss.21-39.
- Pellechio, A.J.; Sicat, G.P. ve Dunn, D.G.(1990); " Effective Tax Rates under Varying Tax Incentives ", **Taxation in Developing Countries**, Fourth Edition içinde (Editörler R.Bird ve O.Oldman), The Johns Hopkins University Press, 1990.
- Raff, Horst ve Srinivasan, Krishna(1998); "Tax Incentives for Import-Substituting Foreign Investment: Does Signaling Play a Role?", **Journal of Public Economics**, Vol.67, Issue 2, February , ss.167-193.
- Roin, Julie (2001); "Competition and Evasion: Another Perspective on International Tax Competition", **Georgetown Law Journal**, March, Vol.89, Issue 3, ss.1-51. (EBSCOhost Display) (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>)
- Shah, S.M.S. ve Toye, J.F.J. (1990); "Fiscal Incentives for Firms in Some Developing Countries: Survey and Critique", **Taxation in Developing**, Fourth Edition içinde, (Editörler R.Bird ve O.Oldman), The Johns Hopkins University Press, 1990.
- Slemrod, Joel B. (1995); "Free Trade Taxation and Protectionist Taxation", **International Tax and Public Finance**, Vol.2, Number 3, November, ss.471-489.
- Tanzi, Vito ve Zee, Howell H.(2000); "Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries", **National Tax Journal**, June, Vol.53, Issue 2, ss.1-21. (EBSCOhost Display) (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>)
- Tung, Samuel ve Cho, Stella (2000); "The Impact of Tax Incentives on Foreign Direct Investment in China", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, Vol.9, Issue 2, June, ss.105-135.
- UNCTAD(2001), **World Investment Report**.
- Usher, Dan (1990); "The Economics of Tax Incentives to Encourage Investment in Less Developed Countries", **Taxation in Developing Countries**, Fourth Edition içinde, (Editörler R.Bird ve O.Oldman), The Johns Hopkins University Press.

- Vigneault, Marianne (1996); "Commitment and the Time Structure of Taxation of Foreign Direct Investment", **International Tax and Public Finance**, Vol. 3, Number 4, October, ss.479-494.
- Wen, Jean-François (1997); "Tax Holidays and International Capital Market", **International Tax and Public Finance**, Vol.4, Number 2, May, ss.129-148.
- Zee, Howell H; Stotsky, Janet G. ve Ley, Eduardo (2002); "Tax Incentives for Business Investment: A Primer for Policy Makers in Developing Countries", **World Development**, Vol.30, Issue 9, September , ss.1-28. (Science Direct-Çevrimiçi Veri Tabanı-www.sciencedirect.com./)